

30 NĂM,

KHẢO CỔ HỌC Ở ĐỒNG NAI

QUA CÔNG TÁC BẢO TÀNG

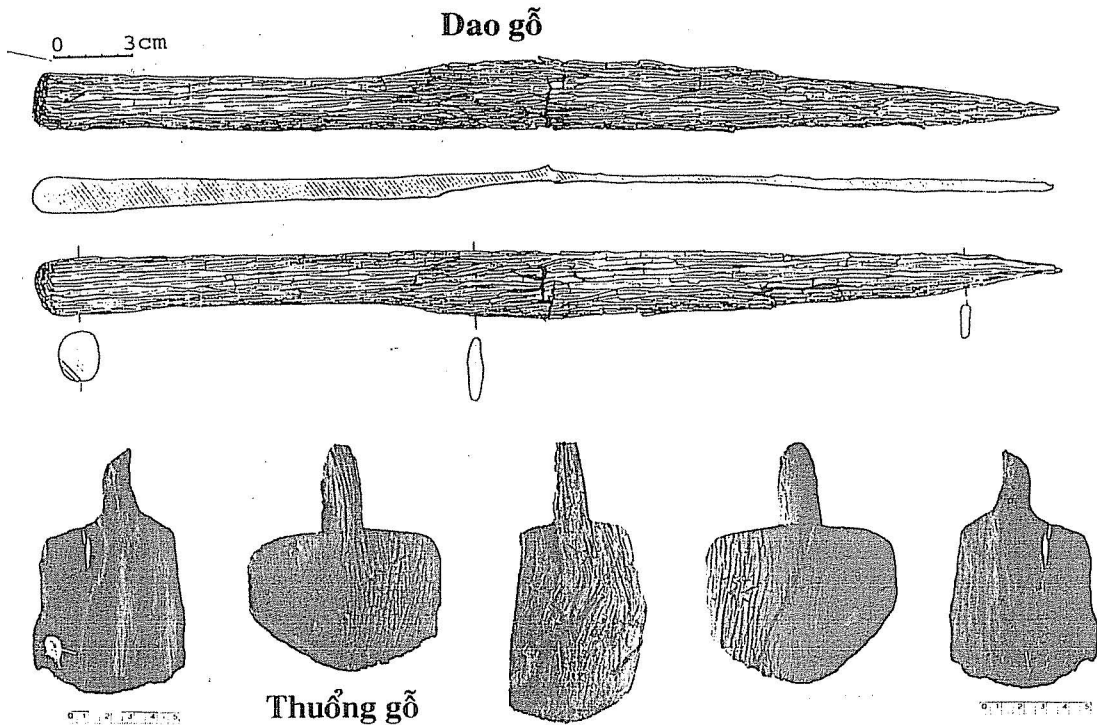
LƯU VĂN DU*

Có thể nói rằng: khảo cổ học ở Đồng Nai được biết đến từ khá sớm, vào những năm cuối thế kỷ XIX, các bộ sưu tập công cụ đá thời tiền sử đã được các học giả người Pháp E.Hamy, R.Verreau phát hiện và đưa đi trưng bày tại hội chợ quốc tế Paris, năm 1889. Thế kỷ XX, đã phát hiện được hàng loạt di chỉ khảo cổ học khác, như: Hàng Gòn, Dầu Giây, Phước Tân, Bến Đò, Hội Sơn, Phú Hòa..., và được E.Saurin, H.Fontain, L. Malleret, Hồng Thị Thân, Quách Thị Thanh Tâm công bố. Đặc biệt từ sau ngày miền Nam giải phóng, thống nhất đất nước (1975), các nhà khảo cổ học Việt Nam phối hợp điều tra kiểm chứng và tổng điều tra trên diện rộng, phát hiện hàng trăm địa điểm có dấu tích khảo cổ học, đã đào thám sát, tổ chức khai quật nghiên cứu hàng chục di chỉ; thu thập hàng chục ngàn di vật và mảnh gốm các loại có giá trị nghiên cứu khoa học. Các loại hình di tích cư trú, công xưởng, mộ táng, cư trú - công xưởng, cư trú - mộ táng được phân bố rộng khắp từ vùng rừng núi tiếp giáp cao nguyên đến vùng nút gãy phun trào đất đỏ bazan và vùng đầm lầy phù sa cận biển. Để hệ thống hóa các di chỉ, di vật và nghiên cứu sâu rộng

về di sản nói chung, chúng ta đã triển khai thực hiện các đề tài nghiên cứu khoa học: "Khảo cổ học - tiền sử Đồng Nai", "Văn hóa khảo cổ - 10 thế kỷ đầu Công nguyên", "Văn hóa khảo cổ vùng ngập mặn" và đang triển khai đề tài: "Điều tra, thám sát, khai quật khảo cổ học phục vụ công nghiệp hóa, hiện đại hóa ở Đồng Nai (2006 - 2010)"... Nhìn chung từ hơn một thế kỷ qua, khảo cổ học ở Đồng Nai đã được biết đến (1889) và nhất là sau năm 1975, khảo cổ học góp phần tìm hiểu lịch sử phát triển con người qua các thời kỳ trên vùng đất này.

Tuy thời kỳ đá cũ được biết đến chưa nhiều, nhưng qua các đợt điều tra, khảo sát phát hiện lộ thiên ở Suối Đá, Bình Lộc, Gia Tân, Núi Đất, Cẩm Tiêm, Phú Quý, Bình Xuân; chúng ta đã thu thập được 17 công cụ đá cũ các loại, như: rìu, nạo, công cụ hình hạch nhân, mảnh tước, mũi nhọn... Trong đó công cụ hình hạch nhân ở Gia Tân là một điển hình đặc trưng của thời đá cũ cách nay 30 vạn năm. Các di vật thời kỳ đá cũ tuy xuất lộ rải rác, nhưng đến nay chưa tìm thấy vết tích cư trú tập trung, song thông tin ban đầu đủ cho chúng ta biết rằng đã có dấu tích của con người thời kỳ đá cũ trên đất Đồng Nai, đòi hỏi các nhà nghiên cứu khảo cổ học phải quan tâm nhiều hơn nữa đến thời kỳ lịch sử này.

* PHÓ GIÁM ĐỐC BẢO TÀNG ĐỒNG NAI

Dao và thuồng gỗ - Ảnh: Ban quản lý Di tích Đồng Nai

Thời kỳ đá mới - kim khí đã phát hiện được hàng trăm địa điểm có dấu tích khảo cổ học, qua đào thám sát, tổ chức khai quật nghiên cứu hàng chục di chỉ từ vùng Nam Tây Nguyên đến vùng sinh lầy phù sa cận biển, như các di chỉ: Suối Linh, Cầu Sắt, Suối Chồn, Hưng Thịnh, Hàng Gòn, Long Giao, Phước Tân, Bình Đa, Cái Vạn, Cái Lãng, Rạch Lá, Gò Me... Chúng ta thu được hàng chục ngàn di vật đá các loại, đồ gốm, đồ trang sức, đồ đồng, đồ sắt... Chúng tôi đương thời đã có sự phát triển cực thịnh của cư dân nơi đây. Trong đó bộ sưu tập các thanh đàn đá trong tầng văn hóa di tích Bình Đa (niên đại 2700 - 3000 năm cách ngày nay), đã góp phần nghiên cứu về loại hình nhạc cụ cổ; mộ chạp thạch Hàng Gòn, với tám tấm đá granic ghép thành hình hộp, xung quanh với hệ thống cột đá có đầu khuyết hình yên ngựa. Đây là loại hình kiến trúc lạ ở vùng Đông Nam Á; bộ sưu tập qua đồng Long Giao nhiều về số lượng, đa dạng về loại hình, được trang trí hoa văn theo mô típ Đông Sơn; bộ sưu tập công cụ bằng gỗ thích nghi với môi trường vùng sinh lầy ngập mặn, đồ trang sức có nét tương đồng với văn hóa Sa Huỳnh miền Trung;

đồ sắt đa dạng về chủng loại. Đặc biệt tìm thấy hai di cốt người cổ ở di chỉ Gò Me, được giám định thuộc loại hình hệ chủng Mongoloid, có khả năng gần gũi với người Đông Sơn (nhóm loại hình Đông Nam Á và người Việt), niên đại khoảng 2000 - 3000 năm cách ngày nay.

Người tiền sử ở Đồng Nai thời kỳ đá mới - kim khí đã có sự phân công lao động với những công xưởng chế tác công cụ đá, làm gốm, làm vòng đeo tay, làm mộc; định cư trên nhà sàn ở vùng sinh lầy cận biển đã có sự giao lưu trao đổi với các vùng phụ cận và Đông Nam Á bằng đường biển để lấy nguyên vật liệu mà bản địa không có.

Vào những thế kỷ đầu Công nguyên, nơi đây hình thành vương quốc Phù Nam, chiếm cứ một vùng đất rộng lớn từ Nha Trang đến miền Tây Nam Bộ, du nhập đạo Hindu từ Ấn Độ và phát triển nền văn hóa Óc Eo cực thịnh ở vùng đồng bằng sông Cửu Long. Ở Đồng Nai cũng đã tìm thấy những di tích kiến trúc kết hợp gạch - gỗ để làm đền thờ có niên đại từ khá sớm (Gò Ông Tùng, Gò Chiêu Liêu, Cây Gáo 1 và Cây Gáo 2), cùng hàng chục di

Qua và rìu đồng (phát hiện năm 2005) - Ảnh: Ban quản lý Di tích Đồng Nai

tích kiến trúc gạch, gạch - đá khác, như ở: Đà Lắc, Nam Cát Tiên, miếu Con Chồn, đồng Bơ, bàu Sen, rạch Đông, cầu Hang, bến Gỗ, gò Bường... nằm dọc hai bờ tả - hữu ngạn sông Đồng Nai. Chúng ta cũng đã thu thập được các loại tượng thần Vishnu, Ganesa, Uma, Nam thần, Nữ thần, Yoni - Linga bằng chất liệu đá, đồng; đã trực vớt dưới lòng sông Đồng Nai tượng thần, bàn nghiền, chày nghiền bằng đá, gổm Kendi, bình con tiện, hũ, chóa, vò, âu đủ loại. Đặc biệt trong hồ thờ ở di chỉ Rạch Đông tìm thấy những lá vàng khắc hình hoa, hình thần giữ đèn, hình rùa, hình cá sấu...

30 năm qua ngành khảo cổ học ở Đồng Nai đã được nhiều nhà nghiên cứu trong và ngoài nước quan tâm, tổ chức nhiều đợt khai quật lớn, góp phần tìm hiểu lịch sử hình thành và phát triển con người ở địa phương, nối liền chuỗi dài lịch sử từ thời kỳ đá cũ đến khi người Việt vào khai phá xứ Đàng Trong. Tuy nhiên

hiện còn những lỗm khuyết của các thời kỳ lịch sử, chưa đầy đủ cứ liệu thuyết phục để lấp đầy. Đó là những vấn đề đặt ra cho các nhà nghiên cứu khảo cổ học hiện tại và kế tiếp về sau.

Với những thành quả đã đạt được của khảo cổ học ở Đồng Nai, mới chỉ là bước đầu phác họa một tiến trình lịch sử qua các di chỉ, di vật được nghiên cứu, còn nhiều nguồn tư liệu, di tích, di vật tiềm ẩn chưa được biết đến, cần được tiếp tục đầu tư phát triển cả chiều rộng lẫn chiều sâu. Đồng Nai là một tỉnh nằm trong vùng kinh tế trọng điểm phía Nam, để đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa, cần có kế hoạch đầu tư điều tra khảo cổ học tổng thể trên toàn tỉnh, xây dựng bản đồ quy hoạch khảo cổ học của tỉnh để giúp các nhà khảo cổ học hoạch định kế hoạch nghiên cứu lâu dài và các nhà quản lý có định hướng phát triển kinh tế với bảo tồn di sản văn hóa.